

nergens in Indië voet aan land hadden gezet (behalve op Brits-Borneo, maar dat was Brits gebied, niet Nederlands), de nog te voeren strijd met groot vertrouwen tegemoet zagen. Dat vertrouwen kreeg een zware schok op 15 februari toen bericht werd dat de voor onneembaar gehouden grote Britse basis Singapore gevallen was. Nadien verspreidde zich vooral binnen het Knil de opvatting (een opvatting die zich bij sommigen al eerder had gevormd) dat tegen Japanners niet te vechten viel. Zij werd versterkt door geruchten dat de vijand plaatselijk met grote wreedheid was opgetreden. 'De gang van zaken', zo schreef later Vromans met betrekking tot de strijd te land,

'was meestal dat bij de landingsplaats kleine schermutselingen voorkwamen die aan de overige troepen nauwelijks bekend werden voordat deze begonnen terug te trekken. Steeds weer waren het de Japanse vliegtuigen die het pleit snel beslechtten, terwijl men nauwelijks iets van de eigen luchtmacht merkte. Vooraf werd gebombardeerd, dan kwam de landing en daarna was het steeds maar terugtrekken, hier en daar zelfs vóór de landing. De terugtocht vond dan plaats naar voorbereide stellingen maar deze bleken niet zo best en dan zette meteen de ontredde in: er was geen behoorlijke voeding, er was geen samenhang, er was geen gedachte aan standhouden. Hoogst ontmoedigend was dit alles: of er goed of niet goed gevochten was, maakte geen verschil – weer was een groot stuk van Indië verloren gegaan.

... Daar waar opdracht gegeven was, op goed verdedigbare punten tot het uiterste stand te houden, kwam meestal van de uitvoering van die opdracht niets terecht. Voordat die punten bereikt waren, had al een terugtocht plaatsgevonden en terugtrekken betekent verlies van moreel, verlies van materiaal, verstoring van de verpleging, kortom: ook vechtend terugtrekken ontaardde te snel in vluchten ... *De* hoofdoorzaak van de demoralisatie was het reeds genoemde Japanse luchtoverwicht dat meestal absoluut was.

... Van ageren buiten de wegen was meestal geen sprake. Men had geen oefening in de rimboestrijd tegen goed gewapende tegenstanders en de ervaring die leerde dat vliegtuigaanvallen soms wel degelijk ontweken konden worden, ontbrak. De vijand kon de wegen die als smalle linten door het moeilijk begaanbare terrein liepen, eenvoudig uit de lucht vinden en die wegen, meestal onvernield op de bruggen na, waren uitstekende opmarsroutes voor de motor- en rijwielcolonnen welke hij veelal improviserend samenstelde. Zonder dekking te zoeken reden die colonnen verder en doken dan op plaatsen op waar men hen nog lang niet verwachtte; dat werkte paralyserend.¹

¹ A. G. Vromans: 'De vooringenomenheid jegens ... de officieren in Nederlands-Indië, 1936-1945', p. 19-20 (zonder de strekking te wijzigen, hebben wij in de formulering van dit citaat enige ondergeschikte wijzigingen aangebracht).